

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BEDENSEL VE SOSYAL ÇOKLU ZEKA PUANLARINDA SPORUN ETKİSİ

Egemen ERMİŞ¹

Osman İMAMOĞLU¹

Necati Alp ERİLLİ²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, aktif spor yapan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri (BESYO) ile Ondokuz Mayıs Polis Meslek Yüksekokulu (PMYO) öğrencilerinin bedensel ve sosyal çoklu zeka puanlarının karşılaştırılmasıdır. Çalışmaya BESYO' dan 472, PMYO' dan 133 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Araştırmada öğrencilere bir bilgi formu ve "Çoklu Zeka Envanteri" uygulanmıştır. Bilgi formunda öğrenciler, öğrencilerin aileleri ve spor alışkanlıkları ile ilgili 12 soru bulunmaktadır. Çoklu zeka envanteri Likert tipinde olup, 10 bölümden ve toplam 80 maddeden oluşmaktadır. İstatistiksel analizler için tek yönlü varyans analizi ve t-testi kullanılmıştır.

Bedensel ve sosyal zeka puanlarının ortalamaları PMYO öğrencileri (37,76 ve 37) ile BESYO öğrencilerinde (38,36 ve 37,68) birbirlerine oldukça yakındır ($p>0.05$). Yine cinsiyetler arasında Bedensel Zeka puanı ve Sosyal Zeka puanı bakımından fark yoktur ($p>0.05$). Mezun olunan lise türüne göre Bedensel Zeka puanı bakımından fark varken ($p<0.05$), Sosyal Zeka puanı bakımından fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Bedensel zeka puanındaki farklılığın Spor Lisesi mezunlarının diğer birçok liseye göre sportif bakımdan daha yetenekli ve eğitilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Spor lisesi mezunlarının hem bedensel hem sosyal zeka puanları en yüksek, özel liselerden mezunların zeka puanları ise en düşük çıkmıştır.

Sonuç olarak, sporun bedensel ve sosyal zeka puanını olumlu yönde etkilemekte olduğu ve cinsiyetler arasında sporcularda bedensel ve sosyal zeka puanı bakımından fark olmadığı söylenebilir. Bedensel ve sosyal zeka puanını artırmak için sportif faaliyetlerden daha fazla yararlanılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Çoklu Zeka Puanı, spor

THE EFFECT OF SPORTS ON THE BODILY-KINESTHETICS AND INTERPERSONAL MULTIPLE INTELLIGENCES SCORES OF UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

The aim of this study is to compare the bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores of the students of Ondokuz Mayıs University Physical Training and Sports High School (BESYO) and the students of Ondokuz Mayıs Vocational Police High School (PMYO) . 472 students from BESYO and 133 students from PMYO participated in the study voluntarily. The students were asked to complete an information form and a "Multiple Intelligences Questionnaire". The information form consists of a total of 12 questions relating to the students, their families, and their sports habits. The Multiple Intelligences Questionnaire is Likert type and consists of 10 parts and a total of 80 items. For the statistical analyses, One-way ANOVA and independent sample t-test were used.

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu / SAMSUN (Yazışmadan sorumlu yazar)
egemen.ermis@omu.edu.tr

²Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü / SİVAS aerili@cumhuriyet.edu.tr

The averages of the bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores were quite close to each other for Vocational PMYO students (37,76 and 37) and BESYO students. Again, no difference was found between the bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores of two genders ($p>0.05$). While there was a difference in the bodily-kinesthetics multiple intelligences scores between the types of the high schools the students graduated from ($p<0.05$), no difference was found in the interpersonal multiple intelligences scores ($p>0.05$). The most important reason why there was a difference in the bodily-kinesthetics multiple intelligences scores can be explained with the fact that the students who graduate from Sports High Schools are more talented and more educated in the field of sports when compared with the students who graduate from other types of high schools. The bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores of the students who graduated from Sports High Schools were the highest, while the scores of the students who graduated from Private High Schools were the lowest.

As a conclusion, it can be said that sport affects the bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores positively and that there is no difference between the bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores of the two genders. Sports activities should be used more in increasing the bodily-kinesthetics and interpersonal multiple intelligences scores

Key Words: Multiple Intelligences Scores, Sports

GİRİŞ

Zeka, yüzyıllar boyunca tartışılmış, açıklanmaya ve tanımlanmaya çalışılmış bir kavramdır. Zekanın açıklanması ile ilgili farklı görüşlerin yanı sıra çok fazla tartışılan başka bir konu da zekanın ölçülmesidir. Zekayı ölçme konusunda çalışan her araştırmacı, test maddelerini kendi zeka anlayışına göre oluşturur. Günümüzde Stanford-Binet adı verilen test yaygın olarak kullanılmaktadır. Stanford-Binet testinden sonra yaygınlaşmaya başlayan zeka testleri, insan zekasının ölçülebileceği ve zeka seviyesinin de IQ olarak bilinen tek bir sayıya indirgenebileceği görüşünü ortaya çıkarmış ve bu görüş günümüze değin bir çok eğitimci arasında yaygınlaşarak kabul görmüştür [1]. Nöropsikoloji ve gelişim uzmanı Howard Gardner insan zekasının objektif bir şekilde ölçülebileceği tezini eleştirerek zekanın tek bir faktörle açıklanamayacak kadar çok yeteneği içerdiğini ileri sürmüştür [2]. Gardner 1983'de yayınlanan "Zihnin Çerçevesi: Çoklu Zekâ Teorisi" kitabında yedi ayrı ve evrensel kapasite önermiştir. Bu kapasite ya da zekalar her bireyde doğuştan var olmakta ama farklı kültürlerde farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır [3]. Gardner'a göre zekâ: 1. Gerçek bir problemi çözmek için gerekli yetenekler kümesi, 2. Bir (veya daha çok) kültürde değer verilen bir ürün veya hizmet ortaya koyma yeteneği, 3. Yeni bilgi üretmek için problem keşfetme, çözme (veya problem yaratma) kapasitesidir [4]. Gardner zekaya etkisi sınırlı tutulan özel yetenekleri de zeka alanları olarak kabul etmiş ve bunu yapmadaki amacının bir insanın mükemmel bir müzik yeteneğine sahip olmasına rağmen sayısal ve sözel yeteneklerinin düşük olmasından dolayı zeki kabul edilmemesini engellemek olarak açıklamıştır [4]. Böylelikle Gardner zekanın tanımlanmasında ve ölçülmesinde yepyeni bir bakış açısı getirmiştir. Gardner'a göre zeka çok yönlüdür; bireyin doğuştan getirdiği zeka iyileştirilebilir, geliştirilebilir ve değiştirilebilir [5]. 1999 yılında yayımladığı "Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century" isimli kitabında Gardner çoklu zeka teorisini yeniden formüle etmiş ve zeka alanlarını sekize çıkarmıştır. Bunlar: sözel-dil zekası, mantıksal-matematiksel zeka, görsel-uzamsal zeka, müziksel-ritmik zeka, bedensel-kinestetik zeka, sosyal zeka, içsel zeka ve doğacı zekadır. Çoklu zeka anlayışına göre, tüm zekalar eşit değerdedir ve içlerinden biri ya da birkaçı diğerlerinden daha önemli değildir. Zekalar her zaman birlikte çalışırlar ve her zaman birbirleriyle etkileşim halindedirler. Örneğin, bir futbol oyuncusu bedensel zekayı koşar, yakalar ve vururken; uzamsal zekayı sahayı ve görevini tanıırken; dil ve sosyal zekayı oyun kurallarını öğrenirken

ve takımıyla tartışırken, paylaşırken; öze dönük zekayı kendini değerlendirirken kullanmaktadır [3]. Bedensel zeka, bedeni duyarlı ve etkili şekilde kullanma yeteneğidir. Bedensel zekası yüksek olan bireyler bedenlerini bir bütün ve parça olarak kullanma kapasitesine sahiptirler, zihin ve beden bağlantısını çok başarılı bir şekilde kurabilirler. Başka bir deyişle, bu zeka, vücut hareketlerini kontrol etmeyi ve yorumlamayı, fiziksel nesnelere manipüle etmeyi ve vücut ile zihin arasında bir uyum oluşturmayı sağlar [3]. Sosyal zeka ise diğer insanları anlama yeteneğidir. Karakter ve kişilikleri anlama ve değerlendirmede olduğa yetenekli olan insanların bu tür zekaya sahip oldukları kabul edilir. Bu insanlar düşünme ve akıl yürütmede çok yeteneklidirler. Bu zeka, sözel ve sözel olmayan iletişim becerileri ile ortak fayda amacına ulaşmak için gereken güven, saygınlık, liderlik ve diğerlerini güdüleme yeteneği ile ilgilidir [3]. Düzenli olarak yapılan spor hem fiziksel hem de psikolojik değişikliklere yol açar. Sporun bireyde meydana getirdiği en önemli değişikliklerden biri de sosyalleşmedir. Sosyalleşme sürecinde sporun üstlendiği rolü en belirgin olarak spora katılımı en yüksek düzeyde olan bireylerde görmek mümkündür [6].

Bu çalışmanın temel amacı aktif spor yapan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri ve Ondokuz Mayıs Polis Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bedensel ve sosyal çoklu zeka puanları bakımından karşılaştırılmasıdır.

MATERYAL VE METOD

Araştırmada, mevcut durumu ortaya çıkarmayı amaçlayan, betimsel ve taramaya yönelik bir yöntem kullanılmıştır. Çalışmada, öncelikli olarak konuyla ilgili literatür taranmış, daha önce yapılmış olan araştırma sonuçları incelenmiş ve elde edilen bilgiler de göz önünde bulundurularak geliştirilen bilgi formu ile Özden [4] tarafından geliştirilmiş olan “Çoklu Zeka Envanteri” araştırma grubu üzerinde uygulanmıştır.

Araştırma Grubu

Çalışmaya, 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu’nda öğrenim gören 472 (337 erkek, 135 kız), Ondokuz Mayıs Polis Meslek Yüksekokulu’nda öğrenim gören 133 (111 erkek, 22 kız) öğrenci gönüllü olarak katılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan bir bilgi formu ve Özden [4] tarafından geliştirilmiş “Çoklu Zeka Envanteri” uygulanmıştır. Bilgi formunda öğrenciler, öğrencilerin sınıfı, cinsiyeti, yaşı, mezun olduğu lise türü, anne ve babasının eğitim durumu, nerede kaldığı, ne sıklıkla spor yaptığı, en sık yaptığı spor türü, spor yayınlarını ne sıklıkla ve nereden takip ettiği ile ilgili toplam 12 soru bulunmaktadır. Çoklu zeka envanteri Likert tipinde olup, 10 bölümden ve toplam 80 maddeden oluşmaktadır. Maddeler beşli dereceleme sistemine göre hazırlanmış ve “Bana Hiç Uygun Değil (1), Bana Çok Az Uygun (2), Bana Kısmen Uygun (3), Bana Olduğa Uygun (4), Bana Tamamen Uygun (5) şeklinde derecelendirilmiştir. Her öğrencinin envanteri sekiz bölümünden aldığı puanlar toplanmış ve zeka alanlarındaki toplam puanlar belirlenmiştir. Her bir zeka alanında en düşük puan 10 ve en yüksek puan ise 50’dir.

Verilerin Analizi

Çalışmada BESYO öğrencileri ile PMYO öğrencileri, belirtilen değişkenler bakımından istatistiksel olarak karşılaştırılmıştır. Verilerin normallik varsayımı gösterip göstermediği SPSS.15 paket programı ile test edilmiş ve normal dağılım gösterdikleri görülmüştür. Çalışmada iki bağımsız kitle ortalamalarının karşılaştırılması için (Cinsiyet ve bölüm) t-testi kullanılmıştır. İki den fazla değişken içeren karşılaştırmalar için (Mezun olunan lise) tek yönlü varyans analizinden (One-way ANOVA)

yararlanılmıştır. Ayrıca, grupların ortalamaları ve standart sapmaları gibi gruplar hakkındaki bilgiler için de tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. BESYO öğrencileri ve PMYO öğrencilerinin bedensel ve sosyal zeka puanlarının ortalama ve standart sapmaları

Puanlar	Polis MYO		BESYO		t testi
	Ortalama	Std. Hata	Ortalama	Std. Hata	
Bedensel zeka puanı	37,76	0,44	38,36	0,26	0,236
Sosyal zeka puanı	37	0,50	37,68	0,25	0,233

Tablo 2. BESYO ve PMYO öğrencilerinin bedensel ve sosyal zeka puanlarının cinsiyetlere göre ortalama ve standart sapmaları

Puanlar	Kız		Erkek		t testi
	Ortalama	Std. Hata	Ortalama	Std. Hata	
Bedensel zeka puanı	38,25	0,44	38,22	0,26	0,943
Sosyal zeka puanı	36,66	0,45	37,83	0,27	0,029

Tablo 3. Öğrencilerin bedensel ve sosyal zeka puanlarının cinsiyetlere göre ortalama ve standart sapmaları

Değişkenler	Cinsiyet	Bedensel zeka puanı		Sosyal zeka puanı	
		Ortalama	Std. Hata	Ortalama	Std. Hata
BESYO	Kız	38,22	0,48	36,97	0,48
	Erkek	38,42	0,30	37,96	0,30
	t testi	0,359		1,728	
Polis MYO	Kız	38,5	1,05	34,86	1,36
	Erkek	37,61	0,48	37,42	0,53
	t testi	0,754		1,907	

Tablo 4. Tüm öğrencilerinin bedensel ve sosyal zeka puanlarının mezun olunan liselere göre ortalama ve standart sapmaları

Lise	Devlet	Anadolu	Özel	Sanat	Spor	Diğer	F testi
Puan türü	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	
Bedensel	38,26±0,25	38,22±,77	36,37±1,73	38,09±1,078	39,09±1,01	37,74±0,99	1,628
Sosyal	37,48±0,27	38,36±0,74	33,75±1,94	36,18±1,11	39,15±0,83	37,43±0,93	1,413

Tablo 5. BESYO ve Polis MYO Öğrencilerinin Bedensel Zeka puanlarının mezun olunan liselere göre ortalama ve standart sapmaları

Lise	Devlet	Anadolu	Özel	Sanat	Spor	Diğer	t testi
Okul	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	
BESYO	38,40±0,29	38,04±1,08	35,71±1,84	38,46±1,15	39,1±1,02	38±1,11	0,42
PMYO	37,78±0,49	38,43±1,14	-	35,25±3,1	-	36,17±2,15	0,77

Tablo 6. BESYO ve PMYO Öğrencilerinin Sosyal Zeka puanlarının mezun olunan liselere göre ortalama ve standart sapmaları

Lise	Devlet	Anadolu	Özel	Sanat	Spor	Diğer	t testi
Okul	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	Ort. St.hata	
BESYO	37,69±0,31	38,47±0,92	34±2,25	36,5±1,19	39,15±0,83	37,05±0,99	0,645
PMYO	36,77±0,58	38,23±1,2	-	33,5±2,87	-	39,66±2,62	0,1,178

TARTIşMA

Polis Meslek Yüksekokulu öğrencileri bedensel ve sosyal zeka puanlarının ortalamaları (37, 76 ve 37) ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin zeka puanı ortalamaları (38, 36 ve 37, 68) birbirlerine oldukça yakın çıkmıştır (Tablo-1). İstatistiksel olarak incelediğimizde, BESYO ve PMYO arasında bedensel zeka puanları ve sosyal zeka puanları arasında fark yoktur. BESYO öğrencilerinin haftalık ortalama 10 saat ve PMYO öğrencilerinin haftalık ortalama 8 saat spor dersleri almasının, sonuçların yakın çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Bedensel zekası baskın olan bireylerde gözlenen en baskın özellikler spor faaliyetleri yapmaktan hoşlanmak, beden eğitimi derslerini sevmek ve jimnastik gibi faaliyetlerden hoşlanmaktır [7]. En sevdiği dersler beden eğitimi, jimnastik, yüzme gibi derslerdir ve bir veya daha fazla sporla uğraşırlar [8]. Her iki bölüm için yapılan giriş sınavlarında spor testleri de etkili olmaktadır. Bu sınavlara hazırlanan öğrencilerin bedensel yetenekleri okullara kayıt olmadan önce de yüksek seviyededir. Okul dönemlerinde alınan spor dersleri ile de spor bilgi ve yeteneklerinin gelişmesi, her iki bölümün de sportif açıdan birbirlerine yakın olmasında önemli etken olarak gösterilebilir. Her iki okul öğrencileri arasında sosyal zeka puanları bakımından fark olmaması, haftalık spor derslerinin bir çoğunun takım sporlarına ayrılması ve takım spor bilincinin iki okul öğrencilerinde de yüksek olması ile açıklanabilir. Sosyal zeka türü ile sosyal beceriler kazanılır ve bu yolla bireyler takım oyunları, grup çalışmaları yaparak birlikte çalışmayı öğrenirler [9]. Sosyal zekanın gelişmiş olması grupta işbirliği içinde çalışmayı ve ekip ruhunun güçlenmesini sağlar [3]. Takım sporlarının bireysel sporlardan daha fazla sorumluluk istemesi, il dışında gerçekleşen müsabakalar için takımla birlikte geçirilen kamp dönemleri ve birlikte yapılan yoğun antrenman programları öğrenciler arasında sosyalleşmeyi artırdığından, sosyal zeka puanlarının da aynı seviyelerde görülmesini etkileyebilir.

Her iki okulun öğrencileri birlikte incelendiğinde; cinsiyetler arasında Bedensel Zekâ puanı bakımından fark gözlenmezken, Sosyal Zeka puanı bakımından fark gözükmektedir. Genel olarak, erkek öğrencilerin daha yüksek bedensel zeka puanına ve bayan öğrencilerin daha yüksek sosyal

zeka puanına sahip olmaları beklenmektedir. Geleneksel aile modelinde, kız çocukların fiziksel hareketliliği kısıtlanırken, erkek çocuklar daha bağımsız ve motor becerilerde başarılı olmaya yönlendirilirler. Buna karşın kadınların, çeşitli biyolojik etmenlerden dolayı iletişim becerilerinde erkeklerden daha iyi oldukları ve bu nedenle sosyal ilişkilerde erkeklerden daha iyi oldukları ileri sürülmektedir [10].

Burada cinsiyetler arası Bedensel Zeka puanları bakımından fark olmamasının en önemli nedeni olarak, kız ve erkek öğrencilerin spor derslerini aynı saatte ve yoğunlukta almaları gösterilebilir. Sosyal zeka puanları olarak fark olmasının sebebi ise, erkek öğrencilerin şehir yaşamında bayan öğrencilere göre daha rahat hareket edebilmeleri ve bayan öğrencilerin yurtlarda veya evlerinde erkeklere göre daha kısıtlı yaşıyor olmalarına bağlanabilir. Dolayısıyla bu bağlamda erkek çocuklar kızlara göre çok daha geniş bir alanda etkinlikte bulunma olanağı bulabilmektedirler [11]. Genel olarak; sporun bedensel ve sosyal zeka puanını olumlu yönde etkilemekte olduğunu ve cinsiyetler arasında sporcularda bedensel ve sosyal zeka puanı bakımından fark olmadığını söyleyebiliriz. Bu çalışmada sosyal zeka puanları bakımından ortaya çıkan farklılığın en önemli sebebi olarak PMYO bayan öğrencilerinin, kampus dışında geçirdikleri gün ve saatlerin BESYO bayan öğrencilerine göre daha az olması gösterilebilir. Bu yaşam biçiminin genel olarak bayanların sosyal zeka puanlarını düşürdüğü ileri sürülebilir.

Cinsiyetler arasındaki bedensel ve sosyal zeka puanları bakımından farklılıklar incelendiğinde; hem BESYO öğrencileri arasında hem de PMYO öğrencileri arasında bedensel zeka puanı ve sosyal zeka puanı bakımından fark görülmemiştir. Burada, öğrencilerin benzer bedensel ağırlıklı ders görmelerinin ve okul zamanı aynı sosyal çevreyi paylaşmalarının, sonuçlar üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Her iki okulun öğrencileri, bir bütün olarak incelendiğinde; mezun olunan lise türüne göre Bedensel zeka puanı bakımında fark görülürken, sosyal zeka puanı bakımından fark yoktur. Bedensel zeka puanındaki farklılık Spor Lisesi mezunlarının diğer birçok liseye göre sportif bakımdan daha yetenekli ve eğitilmiş olmasından kaynaklanabilir. Özel liselerin diğer liselere göre daha fazla ders yoğunluğu içermesi de bu etkeni geçerli kılabilir.

Ortalamalar incelendiğinde hem bedensel hem sosyal zeka puanları bakımından spor lisesi mezunlarının zeka puanları en yüksek, özel lise mezunları zeka puanları ise en düşük çıkmıştır. Bu sonuçlar da savımızı desteklemektedir.

Bölümler açısından mezun olunan lise türüne göre bedensel zeka puanlarındaki farklılıklara bakıldığında; BESYO öğrencileri arasında bedensel zeka puanı bakımından fark görülmemektedir. Fakat “p” olasılık değerleri oldukça küçük çıkmıştır. Bu da spor liselerinden mezun olan ile diğer liselerden mezun olan öğrencilerin, üniversite öğrenimlerindeki spor dersleri ile farkları kapattıkları düşüncesini akla getirmektedir. Aynı şekilde; PMYO öğrencileri arasında bedensel zeka puanı bakımından fark görülmemektedir. Yine bölümler açısından mezun olunan lise türüne göre sosyal zeka puanları bakımından farklılıklar incelendiğinde; BESYO ve PMYO öğrencileri arasında sosyal zeka puanı bakımından da fark görülmemektedir.

Her iki bölüm öğrencilerinin daha sosyal ağırlıklı dersler almasının ileride sonuçları değiştireceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bedensel ve sosyal zeka puanını artırmak için sportif faaliyetlerden daha fazla yararlanılmalıdır. Özellikle öğrencilerin spor içerikli derslerin yanında sportif organizasyonlara katılımlarındaki artış bedensel ve sosyal zekaya olumlu katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

1. Saban A. Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitimi. 4. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2005.
2. Gardner H. Frames of Mind, Basic Books, New York, 1983.
3. Bümen NT. Okulda Çoklu Zeka Kuramı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.
4. Özden Y. Öğrenme ve Öğretme, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2008.
5. Gardner H. Intelligence Reframed, Multiple Intelligences for the 21st Century, Basic Books, New York, 1999.
6. İvizler HC. Sporda Sosyal Bilimler, Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.
7. Temiz N. Kimim? Öğretmenim, Benim, Beynim, Çoklu Zeka Kuramı Okulda ve Sınıfta, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.
8. Selçuk Z, Kayılı H, Okut L. Çoklu Zekâ Uygulamaları, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 2003.
9. Demirel B, Erdem E, Başbay A. Eğitimde Çoklu Zeka Kuram ve Uygulama, Pegem A Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2006.
10. Özyurt BE. Cinsiyet. Kuzgun, Y. , Deryakulu, D. Editörler, Eğitimde Bireysel Farklılıklar, 1. Baskı, Ankara; Nobel Yayın Dağıtım, 2004; 315-344.
11. Kuzgun Y. Zeka ve Yetenekler. Kuzgun, Y. , Deryakulu, D. Editörler, Eğitimde Bireysel Farklılıklar, 1. Baskı, Ankara; Nobel Yayın Dağıtım, 2004; 13-70.
12. Açıkgöz K Ü. Etkili Öğrenme ve Öğretme, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir, 2003.
13. İnal AN. Beden Eğitimi ve Spor Bilimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.
14. Kale R, Erşen E. Beden Eğitimi ve Spor Bilimlerine Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.
15. Saban A. Öğrenme Öğretme Süreci, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
16. Selçuk Z. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara, 1999.
17. Vural B. Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2004.
18. Yavuz KE. Eğitim Öğretimde Çoklu Zekâ Kuramı Uygulamaları, Özel Ceceli Okulları Eğitim Dizisi 1, Ankara, 2001.
19. Zorba E. Yaşam Boyu Spor, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.